в роли то лидера, то организатора, умеет петь, владеет секретами кисти. И только учитель, который сочетает в себе все эти качества, будет иметь высокий авторитет у учащихся. Этот вид компетенции, во все времена являющий важным, в тоже время является критерием оценки духовного потенциала и профессионального уровня учителя и способствует формированию будущего поколения.

И в заключение: компетентный учитель, учитель-новатор, отвечающий требованию времени, обязан, не забывая, что является ответственным за будущее страны, адаптируясь к изменениям в жизни, в чем-то даже заставляя себя, должен быть заинтересован в беспрырывном развитии в профессиональном плане. Только тогда можно не беспокоиться за будущее страны.

Литература

1. Байтұрсынұлы А. Бес томдық шығармалар жинағы. -Алматы: Алаш, 2003. – 1 том. – 408 б.
2. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан дағдарыстан кейінгі дүниеде: болашаққа интеллектуалдық секіріс (ҚР Президенті Н. Ә.Назарбаевтың Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің 75 жылдығына орай университет профессор-оқытушылары мен студенттеріне оқыған дәрісі) // Егемен Қазақстан. – 14 қазан. – 2009. – Б.1-2.
3. Сәрсенов А.С. Қазақстан ауыл-селосындағы интеллектуалдық әлеуеттің қалыптасуы мен этномәдени дамуының тарихи тәжірибесі (1946-1991жж.). /т.ғ.д. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияның автореферaты / Қазақ Агр. ун-ті. – Алматы, 2005. – 45 б.
4. Хомский Н. Язык и мышление. – Москва, 1999. – 346 с.

Борһанова Рамилә Ринат кызы,

Габдуллина Гүзәл Дамир кызы,

Татарстан Республикасы, Әлмәт муниципаль
бюджет белем бирү учреждениесе
“13 нче урта гомуми белем бирү мәктәбе”нең
татар теле һәм әдәбияты укытучылары
e-mail: ramilya.burhanova@mail.ru

УДК 378

УКЫТУ-ТӘРБИЯ ПРОЦЕССЫНДА РИЗАЭДДИН ФӘХРЕДДИН ХЕЗМӘТЛӘРЕН ФАЙДАЛАНУ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРУДОВ РИЗЫ ФАХРЕДДИНА В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

THE EMPLOYMENT RIZA FAKHREDDININ THE EDUCATIONAL PROCESS

Аннотация. В статье раскрыта роль трудов Р.Фахреддина в учебно-воспитательном процессе, рассматриваются особенности использования работ на уроках нравственности и внеклассных мероприятиях.

Ключевые слова: нравственное воспитание; личность; учитель; роль семьи и родителей в воспитании ребенка; воспитатель; роль школы в воспитании и формировании личности ребенка.

Abstract. In the article the role of R. Fakhreddin works in the educational process is discussed, the features of the use of works on the lessons of morality and extra-curricular activities.

Keywords: moral education; personality; teacher; the role of families and parents in the upbringing of the child; educator; the role of schools in educating and shaping the child’s personality.

Ризаэддин хәзрәткә киң сәләтлелек һәм күпьяклы эшчәнлек хас. Аның иҗади мирасын өйрәнгәндә эшчәнлегенең күбрәк кайсы ягына әһәмият бирүен әйтүе дә кыен: тәгълим тәрбия эшендә, тарих фәнендә, әдәбиятта, журналистикада, яшь әдипләр үстерүдә – һәр җирлектә ул үзенә генә хас, югалмас эз калдырган шәхес.

Иң әүвәл ул укытучы-тәрбияче булуы белән данлыклы, чөнки ул хезмәтен укытучы буларак башлый һәм тәгълим-тәрбия өлкәсендә яңалыклар, шул исәптән яшүсмерләргә дөньяви фәннәр укытуны кертеп, үзен алдынгы педагог буларак таныта.

Тәрбия эшенең нечкәлекләренә һәм үзенчәлекләренә тукталып галим аны чорларга бүлеп карый һәм

шәхес тәрбияләүдә гаилә, мәктәпһәм җәмгыятьнең рольләре гаять зур икәнлегенә басым ясый. Гаилә тәрбиясе – беренче, мәктәп тәрбиясе – икенчесе, җәмгыять тәрбиясе – өченчесе, ди галим. Димәк, һәр гаиләнең төп бурычы – балага тәрбия бирү.

Балага дөрес тәрбия бирүдә ата-ананың абруе көчле. Аларның шәхси үрнәге генә балаларның мәхәббәтен яулый ала. Шуңа күрә ата-аналар дөрес тәрбияне иң беренче чиратта үзләреннән башларга тиеш. "Гыйлем вә тәрбия орлыкларын хәзер ихлас вә мәхәббәт илә чәчсәгез, киләчәктә файдалы җимешләрне дә үзегез җыярсыз", – ди Р. Фәхреддин.

Яшь буынга дөрес тәрбия бирү вазифасына һәр ата-ана җитди һәм җаваплы карарга тиеш. Ә моңа тиешле педагогик белем алу, тәрбия бирү чараларын белү, үтәү нәтиҗәсендә генә ирешергә мөмкин. Ә мәктәп менә шул зур вазифаны башкара ала. Бу юнәлештә Р.Фәхреддин хезмәтләрен файдаланып,түбәндәге темаларга ата-аналар җыелышлары, кичәләр үткәрү зур әһәмияткә ия.

"та-ана әдәпләре".

"Ни чәчсәң – шуны урырсың".

"Гаилә учагы нинди булырга тиеш".

"Изге балалар күктән төшмиләр".

Һәр укытучы, нинди фән укытуга карамастан, Р. Фәхреддин хезмәтләреннән файдаланырга, иң беренче чиратта, "Адәбе тәгълим" ("Укыту кагыйдәләре") китабы белән танышырга һәм практикада кулланырга тиеш. Мәгърифәтче фикеркенчә: "Хозурында саф-саф булып төзелгән шәкертләргә мактаулы халыклардан дәрес бирүдән элек, мөгаллим булган кеше үз холкын яхшыртырга, вә үз холкы, вә фигыле белән шәкертләргә күчергеч булырга тиештер болай булмаганда, шәкертләргә бирелгән нәсыйхәтләр – файдасыз, укытылган дәресләр нәтиҗәсез калыр". Чөнки, укучылар укытучының сөйләгән сүзенә түгел, ә гамәленә иярә һәм тора-бара бу күренеш укучының табигый гадәтенә әйләнеп китә. Укытучы кеше үзе нинди генә галим, зирәк акыллы булып та, гүзәл холыкны дәресләрендә күрсәтеп, гамәлдә кулланмаса, аның укытуыннан бернинди файда булмас, ә зарары әйтеп тә бетергесез булыр.

Р.Фәхреддин укытучылар алдына җитди таләп куя: "Әгәр дә син үзеңне укучыларыңнан хөрмәт иттерәсең килә икән, син ул әүвәл укучыларыңның барысына да бертигез хөрмәт күрсәт; үз итеп, шәфкатьле итеп эндәш, төрле кушаматлар тагудан сак бул! Әгәр син һәрбер укучыга олы шәхес итеп карасаң, аның нәтиҗәсе дә бик яхшы булачак. Һәр укытучы үз холкының һәм гамәленең тулы чагылышын укыткан шәкертендә күрә ала".

Укытучының төп бурычы – халык йолаларына, традицияләренә, иҗатына, гореф-гадәтләренә, сәнгатенә таянып балаларда туган телгә хөрмәт, халкыбызга хас гүзәл әхлакый сыйфатлар тәрбияләү.

Башлангыч сыйныфларыннан башлап татар теле һәм әдәбияттан бәйләнешле сөйләм үстерү дәресләре бирелә. Аларны дөрес бүлеп, ел дәвамында файдалы итеп үткәрү кирәк. Бигрәк тә Р.Фәхреддин хезмәтләрен файдалану дәресләрнең нәтиҗәсен арттыра. Мәсәлән, укучыларга түбәндәге темаларга сочинение язарга тәкъдим итергә мөмкин "Гүзәл китаплар – гаҗәеп әйберләр күренәчәк көзге", "Адәм баласының шатлык вә кайгы вакытларында таяначак җире" һ. б.

Мәктәптә әхлак һәм әдәп нигезләрен өйрәнүгә зур игътибар бирелә. Әхлак тәрбиясе нәтиҗәсен үлчәүгә салып үлчәп булмый. Ул баланың кылган гамәлләрендә чагыла. Әгәр бала үзенә дөрес бәя бирә, кылган эшләре хакында җаваплылык тоя икән, димәк мәктәптә, сыйныфта үткәрелгән эшнең уңай нәтиҗәсе бар. Укучыларның тәрбиялелек дәрәҗәләрен , тормыш таләпләрен күз алдында тотып, төрле темаларга сыйныф сәгатьләре дә үткәрү уңышлы була. Мондый чараларны үткәргәндә, әдәп-әхлак ягыннан тәрбияләүгә зур игътибар биргән Р.Фәхреддинның бүгенге көндә дә актуаль булган нәсыйхәтләренә мөрәҗәгать итеп була. Мәсәлән: сәламәтлек – байлык, әдәплелек – камиллек, тәүбә итү – бәхет, ялкаулык рәхәтлек китерми, оят качкан җиргә кайгы килә һ. б. Сыйныф сәгатьләрендә укучыларны фикер йөртергә, әхлак нормалары турында уйланырга, иптәшләренең сыйфатлары турында уйланырга өйрәтергә дә кирәк.

Укучылар Р. Фәхреддин кебек олуг шәхесебезнең тормыш юлы белән дә кызыксыналар һәм татар милли хәрәкәте темаларын үткәргәндә рефератлар язалар, чыгышлар әзерлиләр, презентацияләр төзиләр. Укучыларыбызга гомернең яхшылык кылыр өчен бирелгәнлеген аңлата алсак, безнең эшебез уңышлы булыр.

Әдәбият

1.Мәшһүр мәгърифәтче-галим, педагог Ризаэддин Фәхреддин мирасын укыту-тәрбия процессында файдалану. – Казан, 2007.

2.Ризаэддин Фәхреддин мирасын укыту-тәрбия процессында файдалану. – Казан, 2004.

3.Ризаэддин Фәхреддин. Нәсыйхәт. – Казан: Мәгариф, 2005.